

רבי חיים פנחס שיינבערג זצ"ל
ראש ישיבת תורה אור

בזמן מצוות ליל הסדר קודם חצות

כתב בשו"ע סימן תע"ז לאחר גמר כל הסעודה אוכלים ממצה השמורה כו', ויהא זהיר לאכלו קודם חצות. ובמ"ב ס"ק ו' כתב שכיון שהוא זכר לפסח צריך לאכלו בזמן פסח, והפסח אינו נאכל אלא עד חצות, וכ"ש כזית הראשון שמברכין עליו על אכילת מצה שצריך ליהזר מאד שלא לאחרו עד חצות, ובדיעבד אם איחר מסתפקים הראשונים אם יצא ידי חובתו, וע"כ יאכלנו ולא יברך עליו על אכילת מצה, וגם מרור אף שהוא מדרבנן יזהר לאכלו קודם חצות, ואם איחר יאכלנו בלא ברכה. ואם החשיך לו קודם אמירת הגדה עד סמוך לחצות, יקדש וישתה כוס ראשון ויטול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל וגם יברך על המרור תיכף קודם חצות, ואח"כ יאמר הגדה ואח"כ יסעוד סעודתו [אחרונים] עיי"ש. ולכאורה ממש"כ שיאמר ההגדה לאחר חצות, משמע דס"ל דחובת סיפור יציאת מצרים שהיא מצוה דאורייתא יכולים לקיים גם לאחר חצות, ואין סוף זמנה חצות אלא עלות השחר. ועיין במקראי קדש על עניני חג הפסח ח"ב סימן מ"ג (עמוד קנ"ג) שהביא מי שהעיר דמאי שנא משאר מצוות הלילה דסוף זמנה הוי חצות ולא עלות השחר (ועיי"ש בהערות הררי קדש) והביא שם מספר עמק יהושע (להגאון המפורסם הרב אייזיל חריף סלאנימער זצ"ל) בח"ב בדרשות סימן י"א (עמוד מ"ה סוף טור א' בד"ה וע"ז וכו' ו

בא"ד מהא וכו') שהעיר מהא דהובא בהגדה שראב"ע היה מן המספרים ביציאת מצרים כל הלילה, אע"ג דאיהו הוא בעל המימרא דסוף זמן אכילת קרבן פסח הוא רק עד חצות, ועל זה הוא דסומכים הראשונים דס"ל שגם מצה (ומרור וברכותיהן) נגדרים אחר זמן אכילת הפסח מהיקשא, וז"ל שם אלא דמצות ספור יציאת מצרים הוא מצוה בפ"ע וכו' ע"כ, וזמנו כל הלילה דלא כשאר מצוות הלילה.

אמנם בהגדת אמרי שפר להנצי"ב זצ"ל (עמוד ה' טור ג') בד"ה וכל המרבה וכו' ס"ל דאע"ג דעיקר המצוה הוי עד חצות, מ"מ אפשר להרבות, ומשום דעכ"פ לא גרע ממצות זכירת יציאת מצרים של כל השנה שאין לו שיעור. והוסיף עוד ממכילתא סו"פ בא וז"ל ר"א אומר מנין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות הפסח עד חצות, לכך נאמר מה העדות כו', והוא משום דר"א לטעמיה דס"ל דאכילת מצה עד חצות כדאיתא בברכות פ"ק, ומשו"ה מצות ספור יציאת מצרים או הלכות הפסח נמי הוי עד חצות עיי"ש, והיינו דס"ל דסתם ר"א דמכלתא הוא ראב"ע ולא ראבר"ש. ועכ"פ מבואר דס"ל להנצי"ב דהראשונים דס"ל דזמן מצה עד חצות, דהה"נ זמן ספור יציאת מצרים הוי רק עד חצות.

והנה יעיין ברמ"א בהג"ה שם שכתב

אנשים בין נשים חייב לשותת בלילה הזה ארבעה כוסות של יין אין פוחתין מהם, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה לא יפחתו לו מארבעה כוסות עיי"ש. ומבואר דמחלקי הספור יציא"מ הוא לא רק לספר בדברים אלא גם להרגיש כבן חורין ועל זה תקנו דרך חירות ד' כוסות והסיבה, ולפי"ז גם בשתיית ד' כוסות ובהסיבה יהא קיום דאורייתא של סיפור יציא"מ, והדברים עתיקים ועייין בהגדת מעשה נסים להמלבי"ם זצ"ל בפיסקא מה נשתנה, ובחדושי מרן רי"ז הלוי זצ"ל שם ואכמ"ל, ובזה מבואר נמי דתקנו גם ההלל על הסדר דד' כוסות גם כחלק ממצות סיפור יציא"מ.

והנה מה דקיי"ל דהלל דיעבד יכול לקרותו לאחר חצות, ומשום שדינו כמצה ומרור שיכול לקיימם לאחר חצות משום ספק מצוה דילמא לא קיי"ל דזמנה קודם חצות, והיינו כיון דליכא שום חשש איסור בקיומם לאחר חצות, אך לפי"ז צ"ע דאיך יכול בדיעבד לקרות הלל בברכתו לאחר חצות דמ"ש מברכת מצה ומרור דלא מברך לאחר חצות ומשום דאם זמן המצוה הוא רק עד חצות אז לאחר חצות הוי ברכתן לבטלה ולכן לא מברך מחשש ברכה לבטלה, וא"כ איך יברך ברכת ההלל לאחר חצות והוא הוי ספק ברכה לבטלה.

אך יש לדון דמעיקר הדין קיי"ל דסיפור יציא"מ זמנה כל הלילה ורק דחיישינן לכתחילה לחצות, ולכן לגבי ברכת ההלל שפיר בדיעבד יכול לברך.

ועב"פ יוצא לפי"ז דשפיר יש מקום לחוש עכ"פ לכתחילה לקיים מצות ספור יציא"מ לפני חצות דומיא דהלל וכנ"ל, אך

ויקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות (ר"ן פ' ע"פ וספ"ב דמגלה) עכ"ל. וכתב במ"ב ס"ק ז' שגם ההלל ר"ל עם ברכתו שמברך לאחריה יאמר לכתחילה קודם חצות, ובשעה צ"ס"ק ו' שצייין מקורו מהגר"ז וכתב ועייין בח"י שמוכח ג"כ שרק לכתחילה יש ליהדר בזה עיי"ש. ולכאורה מה שכתב בשעה צ"ס"ק דאינו מעכב בדיעבד, זה קאי לא רק על הברכה שלאחריה, אלא גם על עיקר ההלל דהיינו שבדיעבד יאמר גם כל ההלל עם ברכתו לאחר חצות, ושדין אחד וזמן אחד לתרווייהו, דלכתחילה לפני חצות ובדיעבד גם עד עה"ש. אך לכאורה צ"ע דמאי שייטיה דהלל לזמן חצות, והא ליכא היקשא להלל שתהא זמנה עד חצות. אמנם יעייין בפסחים דף קט"ז, א"ל ר"נ לדרו עבדא דמפיק לחרות ויהיב כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה, א"ל בעי לאודיי נשתנה, פתח ולשבוחי, א"ל פטרתי מלומר מה ואמר עבדים היינו עיי"ש, ולפי"ז י"ל דס"ל להר"ן והרמ"א שעיקר מצות הלל היא גם חלק ממצות סיפור יציאת מצרים לבד ממצות הלל בפנ"ע. ולפי"ז י"ל דלפימ"ש"כ הנצי"ב שגם סיפור יציא"מ נגרר אחרי היקשא דעד חצות, א"כ שפיר יש מקום למיחש שגם הלל הוא רק עד חצות.

והנה יעייין ברמב"ם בפ"ז מהלכות חו"מ הלכה ו' ז' שכתב, בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים, שנאמר ואותנו הוציא משם וגו' ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד היית, כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית, לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות, וכל אחד ואחד בין

תע"ד דשותה כוס שני ואין מברך עליו לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה, שאין מברכין בורא פרי הגפן כי אם על כוס של קידוש ועל כוס של ברכת המזון כו', ובהג"ה והמנהג בין אשכנזים לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס כו', וכתב במ"ב ס"ק ד' שכתב דהיינו טעמא, דמשהתחיל בהגדה אסור לשתות ולהכי הוי הפסק לאצרוכי ברכה בכוס שני, ואפילו נימא דזה אינו מפסיק לענין ברכה, מ"מ כיון דכל חדא וחדא הוי מצוה בפ"ע יש לברך על כל כוס ברכה בפ"ע כברכת המצוות עיי"ש, ולכאורה לפי המבואר אם זהו ברכת המצוות, אמאי לא כתב שיש להזדרז לפני חצות שלא לבוא לידי חשש ברכה לבטלה לאחרי חצות, דומיא דברכת מצה ומרור וצ"ע.

לפי"ז צ"ע אמאי לא כתב המ"ב שהטרוד יזהר לומר עכ"פ כמה מלים של סיפור יציא"מ לפני חצות, ועוד דמבואר דלא חשש לספור יציא"מ שהוא דאורייתא לדחות מצות דרבנן מצה ומרור. אך באמת יש להסתפק בכונתו, האם דס"ל שכבר יצא יד"ח בעיקר מצוה דספור יציא"מ מדאורייתא במה שהזכיר בקידוש ולכן לא חשש לסיפור יציא"מ קודם חצות, או דנימא דוודאי הדרבנן דברכת מצה ומרור עדיפא מהאי חשש דאורייתא של ספור יציא"מ קודם חצות, שהוא רק כעין ס"ס האם ראב"ע ס"ל הכי דבעינן לזה חצות והאם הלכה כמותו.

אך אכתי צ"ע אמאי לא הוסיפו הרמ"א והמ"ב שישתה גם את הכוס הרביעי לפני חצות, ועוד צ"ע במש"כ במה דאיתא בסימן

* * *

רבי יוסף שלום אלישיב

בדין אמירה לנכרי

מבהכנ"ס החשובים בארה"ב, ותכף לת"ח ברכה, יעלה מעלה להרים קרן התורה ויתקדש ש"ש על ידו, וכל מסעדי ותומכי-ימינו כולם יעמדו על הברכה.

וע"ד השאלה דיש צורך לגבאי ביהכנ"ס להזמין אספה "לענין חשוב" מפרסמים את ההזמנה דרך הרדיו, וזה מחובת הנהלת הרדיו לשדר את ההודעה בחינם הואיל וזה

ב"ה ט"ז אד"ש תשל"ג

לכבוד ידידי הרב ... מהור"ר יהודה קלמר שליט"א

יהי נעם ד' עליו ועכ"א

בהיותי בזה הנני להודיע לכת"ר את ברכתי הנאמנה, ברכת - מזל טוב, לעלותו לשרת בקודש בתור רב באחד

תשו"ח להרה"ג השואל שליט"א על עזרתו